

географічний щорічник. Київ, 2007. Вип. 7. С. 47–56.

4. Шаблій О. И., Висьтак А. И. Сакральная география: становление и проблемы развития. Проблемы территориальной организации общества: Тез. докл. Пермь, 1993. С. 27–28.

5. Шевчук Л. Т. Сакральна географія: навч. посіб. Львів: Світ, 1999. 160 с.

6. Park C. C. Sacred Worlds: An introduction to geography and religion. Routledge, London, 1994. 287 p.

САКРАЛЬНІ ЛАНДШАФТИ ЯК ОБ'ЄКТИ ВИВЧЕННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ ГЕОГРАФІЇ

Атаман Л. В., к.г.н., асистент кафедри географії

Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського

Сакральні ландшафти вивчають на різних рівнях і за допомогою таких підходів як ландшафтознавчий, історико-ландшафтознавчий, етнічний, екологічний, а також психологічний та езотеричний. Найбільш поширеним є ландшафтознавчий підхід, проте все більшого значення набуває вивчення сакральних ландшафтів як особливих об'єктів етнокультурної спадщини, тобто є частиною етнокультурного ландшафту.

Воловик В. М. пропонує таке визначення: «сакральний ландшафт є сукупністю місць і розташувань етнокультурного простору (регіону), які мають ознаки взаємодії людини (етносу) і священного». Місце зустрічі людини і сакрального є першоосновою для формування етнокультурного ландшафту. Поняття «священне» є базовою ознакою традиційної сільської культури, що визначає підпорядкованість і композиційну структуру сільського етнокультурного ландшафту. Езотеричні традиції етносів наповнювали сакральні ландшафти енергією «місця сили» [2].

Здавна помічено, що релігійні організації, їх культові споруди, сакральна символіка здатні відігравати значну роль в історії цілих народів, держав, формуванні не лише духовної культури, але й патріотичних почуттів та настроїв. Не випадково усі загарбники намагались знищувати культурні споруди.

Побут кожною народу тісно пов'язаний з релігією. Особливо це стосується євреїв, які впродовж тисячоліть жили за 613 заповідями, що регламентували життя юдеїв з перших хвилин до останнього подиху. Однією з важливих ознак буття є ставлення до могил предків.

В результаті досить складних історичних подій сакральні споруди нашої держави часто зазнавали закриття, перебудови, руйнування, подекуди переходили з підпорядкування однієї релігійної течії іншій (особливо це стосувалось монастирів, які могли бути православними, але в певні періоди ставали, наприклад, василіанськими, а потім знову повертались православної єпархії).

На різних щаблях історії людства і в різних історико-культурних регіонах реалізовувались найрізноманітніші сценарії сакралізації ландшафтів. За первісних релігійних уявлень, пов'язаних з культом природи, причиною сакралізації ландшафту є його унікальність у регіоні щодо пейзажних, ресурсних, лікувальних особливостей, комфортних чи дискомфортних властивостей (поодинокі скелі химерних обрисів і кольору; джерело з лікувальними властивостями або в безводному регіоні; печери, карстові провали; дерева унікальних розмірів і віку тощо). Тобто сакралізація відбувалася залежно від враження від об'єкта або його цінних для даного суспільства властивостей.

З розвитком цивілізаційного процесу, релігійних систем інформаційних зв'язків об'єктами сакралізації стають ландшафтні комплекси більш високого рангу: гори й гірські системи (Олімп, Фудзіяма, Гімалаї), річки з прилеглими ландшафтами (Ніл, Ганг) [3]. Однак на цьому етапі сакралізація ландшафтів починає пов'язуватися з культом обожнюваних предків, героями, засновниками релігій, пророками, святими.

Значна частина святих місць сучасних світових релігій сакралізувалася завдяки діяльності святих, храмам зі священними реліквіями, чудотворцями і чудотворним іконам. У цьому разі зв'язків сакральних функцій ландшафту з його природними властивостями на перший погляд начебто не простежується. Але пошук необхідний. Більшість святих місць вирізняється мальовничістю й неординарністю

природного тла і розташована на місцях святинь попередніх релігій.

Для кожного етносу сакральний ландшафт має атрактивність. Під **атрактивністю** розуміють ступінь привабливості, екзотичності й унікальності сакральних ландшафтів, які залучені до використання в релігійних обрядах та мають особливе значення для вірувань певного етносу [1].

За словами відомого історика релігії Мірчі Еліаде, священне і мирське — це два способи буття у світі, дві ситуації існування, що приймаються людством у ході історії. Вони цікаві не лише як об'єкт історичних, соціологічних і етнографічних досліджень, а й викликають інтерес у філософів і тих дослідників, котрі намагаються пізнати можливі масштаби людського існування. Ці два способи буття також надзвичайно цікаві з погляду географії. Якщо мирський спосіб життя досліджений географічною наукою у різних аспектах, то вивчення священного способу перебуває на стадії становлення.

Отже, сакральні ландшафти є особливими об'єктами вивчення етнокультурної географії, вони мають особливий зміст, наповнені енергією не лише релігійних вірувань, але й етнічних традицій. Загалом аналізуючи сакральні ландшафти, які мають статус священних, необхідно враховувати їх етнокультурні та релігійні особливості. Наприклад, визнані природні урочища, які виконують певні сакральні функції, можуть бути священними тільки для певного етносу або місцевих мешканців. Навіть усередині етнічних груп погляди можуть різнитись.

Список використаних джерел

1. Атаман Л. В. Атрактивність сакральних ландшафтів м. Вінниці / Л. В. Атаман // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Географія. – 2017. – Вип.29, №1 – 2. – Вінниця, 2017.
2. Воловик В. М. Етнокультурні ландшафти: регіональні структури і природокористування: [монографія] / В. М. Воловик. – Вінниця: ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2013. – 464 с.
3. Денисик Г. І. Антропогенне ландшафтознавство: навч. посібник. Ч. І. Глобальне антропогенне ландшафтознавство / Г. І. Денисик. – Вінниця: Едельвейс і К, 2012. – 336 с.